

Хилендаръ, или Хиландаръ. Тоя манастиръ станалъ сръбски въ 1198 г., когато византийскиятъ императоръ Алексий Ангелъ го отстъпилъ, безъ да пита светогорскитѣ власти, на сръбския великъ жупанъ Стефана Неманя. Сърбитѣ възобновили манастира, и той станалъ тѣхно национално светилище и огнище за духовни подвизи и за книжовна работа. Презъ турското робство Хилендаръ полека-лека изгубилъ сръбския си видъ и станалъ български. Сръбскитѣ земи били далече отъ манастира и пращали малцина свои люде за хилендарското братство, което въ мнозинството си произхождало главно отъ съседнитѣ македоно-български краища. Презъ XVIII и XIX в. Хилендаръ ималъ множество свои метоси изъ всичкитѣ български области и привличалъ голѣмъ брой поклонници изъ България. Главнитѣ дарения и обнова на манастирскитѣ сгради презъ това време се дължатъ предимно на българи. Хилендаръ даде и двамата най-велики будители на българското възраждане, Паисий и Неофитъ Бозвели. Хилендаръ мина отново въ ржцетѣ на сърбитѣ въ края на миналия вѣкъ, благодарение на застъпничеството и паричното дарение на сръбския кралъ Александъръ Обреновичъ. И сега, обаче, сръбското монашество неохотно отива въ задушбината на Неманя. Хилендаръ има богата сбирка отъ сръбски и български ржкописи.

При своитѣ занимания въ Хилендаръ азъ се интересувахъ главно отъ книжовнитѣ паметници. Ето защо за надписитѣ по сградитѣ и бележкитѣ по книгитѣ тукъ изпълувамъ предимно паберкитѣ на русина о. Леонида, на чеха о. Сава и на сърбина о. Димитриевичъ. Материалитѣ на Димитриевича сж въ Сръбската Академия на наукитѣ; часть отъ тѣхъ обнародва Л. Стояновичъ въ своята ценна сбирка: „Стари српски записи и натписи“, излѣзла въ 6 книги, отъ 1902 до 1926 год.

101. — Хилендаръ. Евангелие на царъ Георгия Тертеръ II, отъ 1322 г. Това българско пергаментно четвероевангелие се пази подъ № 7. Състои се отъ 214 листа, 29×20 см. Писмо хубаво, срѣденъ уставъ, по 26 реда на страница, срѣднобългарски изводъ. Евангелиститѣ сж представени цвѣтно на по цѣла страница. Паметникътъ е билъ написанъ по заповѣдь на младия български царъ Георгия Тертеръ II (1322—1323).